

ادب و سیر

دوره اسلامی
نویسندگان پدید آورندگان

www.ketab.ir

محمد صادق میرزا ابوالعلا

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۱۳۹۴

- سرشناسه: میرزا ابوالقاسمی، محمدصادق، ۱۳۵۹.
عنوان و نام پدیدآور: آداب مهرنویسی در دوره اسلامی (از ایلخانان تا پایان قاجاریه).
تألیف: محمدصادق میرزا ابوالقاسمی
مشخصات نشر: تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری: ۱۷۰ ص: مصور، نمونه.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۴۶-۴۰۴-۱
وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
یادداشت: کتابنامه
موضوع: مهرها — ایران — تاریخ — قرن ۱۳-۷ ق.
شناسه افزوده: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
رده‌بندی کنگره: CD ۵۳۹۱ / م ۹ آ ۴ ۱۳۹۳
رده‌بندی دیوئی: ۷۳۷/۶-۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۱۰۹۰۲

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

آداب مهر نویسی در دوره اسلامی از ایلخانان تا پایان قاجاریه

تألیف: محمد صادق میرزا ابوالقاسمی

عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / چاپ اول ۱۳۹۴

چاپ و صحافی: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

آصف آصفی، علی رمضان زاده

ناظر فنی: نصرت اله امیرآبادی

طرح جلد: فرخ ماهرانی

خوشنویس عناوین روی جلد: امین ایرانپور

صفحه آرا: سارا انجفی

بها: ۱۲۰۰۰ تومان

نشانی: تهران، بزرگراه شهید حقانی (غرب به شرق)،

بعد از ایستگاه مترو، بلوار کتابخانه ملی

تلفن فروشگاه: ۸۱۶۲۳۳۰۱-۸۱۶۲۳۳۱۵

وب‌گاه: www.nlai.ir

پست الکترونیک انتشارات: Publication@nlai.ir

فهرست مطالب

□ پیشگفتار / هفت

□ مقدمه / ۱

✧ پیشینه تحقیق / ۷

✧ روش‌شناسی تحقیق / ۲۴

✧ مهرهای متقدم اسلامی / ۳۴

✧ مهرهای متأخر اسلامی / ۴۵

✧ ویژگی‌های فنی / ۶۳

✧ ویژگی‌های ظاهری / ۶۹

■ شکل / ۷۰

■ اندازه / ۷۶

■ تزئین / ۷۸

✧ ویژگی‌های ادبی / ۸۲

■ عبارت نام / ۸۳

■ عبارت شعار / ۸۵

■ عبارت تاریخ / ۸۷

✧ ویژگی‌های خوشنویسی / ۹۰

■ سطر بندی و طبقه‌سازی / ۹۴

■ جهت‌شناسی و مکان‌سازی / ۹۹

■ قواعد مینا / ۱۰۲

■ ترکیب بر مبنای مذات / ۱۰۴

■ ترکیب بر مبنای دوایر / ۱۰۹

■ ترکیب بر مبنای تلفیق مذات و دوایر / ۱۱۱

✧ مؤخره / ۱۱۵

□ فهرست اعلام / ۱۲۸

□ فهرست منابع / ۱۳۵

□ ضمیمه: فهرست کتاب‌شناسی / ۱۴۴

لویی رابینو - از محققان و پیشگامان مهرشناسی ایران در دوره اسلامی - گفته است هنگام فعالیت در بانک شاهنشاهی (حدود ۱۸۹۵-۱۹۰۰ م) با آلبوم‌هایی مواجه شده که پدرش، ژوزف رابینو، از نقش مهرهای مشتریان ایرانی خود فراهم آورده بود. این مواجهه احتمالاً سرآغاز آشنایی او با مهرهای متأخر اسلامی در ایران بوده است و به‌نوعی زمینه‌ساز تحقیقات آینده او در این باره شده است. مشابه این آلبوم‌ها را هنوز می‌توان در دکان‌های حکاکی و مهرسازی یا نزد علاقمندان و مجموعه‌داران مهر و سکه یافت. محتوای غالب این مجموعه‌ها، که با انگیزه‌هایی کم‌وبیش مشابه گردآوری شده‌اند و عموماً نامدون هستند، نقش مهرها و انگشتری‌های طبقات عامه مردم در دوران قاجار و پهلوی است.

سرآغاز آشنایی نگارنده با مهرهای اسلامی نیز تقریباً از همین راه و از مشاهده این مجموعه‌ها بوده است و به سال ۱۳۸۵ برمی‌گردد. در آن زمان، به‌اقتضای رشته تحصیلی مقطع کارشناسی بیشتر مشتاق دانستن فنون حکاکی و شنیدن احوال حکاکان گمنامی بودم که سابقاً در اطراف و اکناف بازار قدیمی شیراز فعالیت می‌کردند. به هر صورت، این آشنایی به نوشتن مطالبی درباره مهرهای متأخر اسلامی تاکنون انجامیده است. کتاب حاضر نیز برگرفته از موضوع رساله دکتری نگارنده است که با راهنمایی استادان محترم دکتر حسنعلی پورمند و دکتر محمود طاووسی در دانشگاه تربیت مدرس انجام پذیرفته است.

این کتاب پیش از نوشتن با استقبال و پیشنهاد انتشار در معاونت پژوهشی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران همراه شد. در این مدت، با حسن توجه جناب آقای غلامرضا عزیزی، معاون محترم اسناد ملی، و همکاران ایشان در بخش اطلاع‌رسانی اسناد کتابخانه ملی فرصتی برای بررسی و گردآوری مهرهای اسناد فهرست‌نویسی‌شده در آرشیو اسناد ملی فراهم گردید. دسترسی به مجموعه اسناد بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی نیز با جلب نظر جناب آقای دکتر اکبرزاده، رئیس وقت موزه ملی ایران، و همکاران ایشان در بخش اسلامی میسر گردید و سرکار خانم نیلوفر قلیچ‌خانی، عکاس موزه، تصویر مهرهای مربوط را تهیه کردند. مساعدت آقایان خانی‌پور و امیرآبادی در مرکز انتشارات کتابخانه ملی نیز امور اجرایی چاپ کتاب را تسریع و تسهیل کرد. از همین رو، از همه ایشان و دوستان گرامی طاهر رضازاده و محسن میرزاابوالقاسمی، برای همکاری در ترجمه گزیده مقدمه به انگلیسی، و امین ایرانپور، برای بازخوانی نسخه پیش از چاپ کتاب، صمیمانه سپاسگزارم.

محمدصادق میرزاابوالقاسمی

دانشگاه شیراز

دی‌ماه ۱۳۹۳